

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

K. B. Holwerda, Arnhem

Recht van God gesproken? (2)

Over Job 19 vooral vss 21-27.

We ontdekten de vorige keer dat het boek Job handelt over onszelf, over *ons geloof* dat inzet is in de strijd tussen de HERE en Zijn tegenstander de satan. Zoals het ook de schaduwen vooruitwerpt van Hem die nog meer dan Job is de Knecht des HEREN, Jezus Christus.

De zaak hier aan de orde is geen voer voor theologen. Het is een zaak die wij moeten weten. *Ons* geloof staat op het spel als inzet in de strijd tussen hemel en hel.

Velen zijn zich dat – nog steeds – vagelijk bewust. Velen grijpen immers naar het boek van rabbi Kushner dat zich zo intensief met de vragen van Job en met hem van alle mensen bezighoudt. Ik meen aangetoond te hebben dat Kushner ondanks behartigenswaardige passages in zijn boek per saldo in zijn 'oplossing' zijn lezers de God van Israël, de Vader van onze Heer Jezus Christus afpakt. En daarmee – onbedoeld – een aanslag pleegt op wat we totnutoe als inzet in de grote strijd leerden kennen, nl. ons geloof. In het beeld van een kaping probeerde ik wat zicht te krijgen op de strijd van Job 1 en 2, waarin Job door het geloof als een – wel zeer beschadigde en geschonden – overwinnaar tevoorschijn kwam.

Deze keer over: *Jobs beroep tegen God op God*.

Waarom immers loopt dezelfde Job, die in de verschrikkingen van hoofdstuk 1 en 2 de HERE niets absurds toeschrijft, in het vervolg van zijn lijden met verschrikkelijke woorden tegen de HERE te hoop?

Dat komt van het 'verklaren' van zijn vrienden. Zolang die vrienden stom van smart bij Job hadden gezeten om te zwijgen, waren ze vrienden gebleven. Als ze echter gaan spreken drijven zij Job over de schreef!

Zij gaan uit van de waarheid dat de

HERE rechtvaardig straft. Alleen, ze keren de stelling om. Als de Schrift zegt: als iemand God verlaat, zal de HERE dat zoeken met erge plagen, – dan zeggen Jobs vrienden: als de HERE erge plagen over iemand laat komen, dan móet die iemand de HERE wel vaarwel hebben gezegd. Met die stelling drijven ze hun lijdende broeder Job tegen de muur. Daarom vliegt Job hier wél met geladen woorden tegen de HERE op. Verwijt zijn vrienden: waarom vervolgen jullie me *net als God*?! Dat is zijn besef en gevoel en dat werkt hij ook uit: God sluit me alle wegen af, God laat me overal vastlopen, God moet mij hebben!

Zo zijn we terug bij de vraag: mag ik dat zeggen? God zoekt mensen om hen te vernielen? Mag ik zeggen dat Hij ziekte en ramp en leed dóet, wil, máákt?

Het lijdt geen twijfel: de Schrift zegt soms dat de HERE mensen die naar Hem niet horen willen, doodt. Dat Hij plagen zendt aan wie zich verhardt. Er is verbondszegen, maar ook de verbondswraák is werkelijkheid. Maar daarbij is wél altijd duidelijk dat de HERE zulk kwaad hanteert als noodzakelijk kwaad. Dat God naar deze drastische middelen grijpt als Hij goedschiks met iemand niets

Inhoud

- 261 Ds K. B. Holwerda,
Recht van God gesproken
- 263 Ds H. J. van der Kwast,
„Met open vizier”,
biografisch verhaal van
J. Kamphuis (1)
- 263 Ds G. van den Brink,
Pastorale Notities
- 264 D. W. L. Milo,
Landverhuizers en
landverhuizers
- 265 Liturgische Werkgroep,
Eindhoven
Het Liedboek
- 267 P. C. van Wijk,
Terloops...

meer beginnen kan. God hanteert zelfs het kwade heilig, voor iemands bestwil. Hij doet het in het kader van Zijn recht voor mensen!

De Schrift is er trouwens vol van dat de HERE de verschrikkelijke dingen die Hij dan gebruiken moet, verafschuwt. Bij de profeten lezen we, dat God nóg eens met Zijn hand over Zijn hart strijkt, het nóg eens met Zijn afvallig volk probeert. Dat Hij als er nog niet eens een schaduw van bekering is, gretig afziet van het kwaad dat Hij bedreigd had hun te zullen aandoen. Wat Joël tot zijn mensen zegt: bekeert u tot de HERE uw God, want Hij is goedertieren en..... *berouw hebbend over het onheil*, 2:13. Men zie voor de Naam van de HERE Ex. 34:6-8. Num. 14:18, Dt. 7:9v, Ps. 103:8vv, Ps. 145:8vv, Neh. 9:17, Jona 4:2. Speciaal over Gods berouw-hebben over het kwaad/het onheil de woorden uit Jona en Joël, en Ex. 32:14 (ook Jona 3:10), Jer. 26:3, 13, 19, 42:10. God vindt dat onheil verschrikkelijk.

Er is nóg iets waar we op moeten letten. De satan had tegen God gezegd: tast U hem maar aan, HERE, pak hem dit af, of dat. Maar als dat

dan tot op zekere hoogte gebeurt, lezen we dat God aan de sátan zekere speelruimte geeft om zijn verderfelijke macht te demonstreren. Andersom dus! Trouwens, als God de eerstgeborenen van Egypte ombrengt, staat er dat Hij gebruik maakt van een verderfengel. Als de HERE het oordeel over Achab voltrekken gaat, staat er dat de HERE daarbij een verdwazende demon hem laat verleiden. Als Paulus het heeft over de doorn in zijn vlees, 2 Cor. 12, dan noemt hij die ook: een engel des satans!

Ik beweer niet dat we van dit alles een systeem mogen – of zelfs kunnen! – maken. Maar we mogen toch zeggen: als de HERE van vreselijke dingen gebruik 'moet' maken, maakt de Schrift nu en dan duidelijk, dat dat wapentuig niet uit Gods pijlkoker komt. Maar dat Hij de satan toestaat of opdraagt, wapens uit zijn arsenaal te gebruiken.

Iemand zal zeggen: daar schiet je niets mee op. Want dat betekent dat de HERE die vreselijke dingen wel degelijk leidt, toelaat. Ik geloof: we vorderen hier wèl! Ik kan nooit zeggen dat God ziekten heeft uitgevonden, of dat Hij onheil even makkelijk aan iemand laat overkomen als dat Hij hem Zijn gunst bewijst. Wie dat zegt – de moderne karikatuur van Zondag 10 – vergeet altijd het *gevecht* dat er gaande is, en dat er een kapper is, en dat de HERE die kaper maar niet met geweld maar naar recht moet overwinnen!

En dat recht des HEREN betreft altijd ons geloof als doorslaggevend gebeuren in het geding. Ik kan niet aan de kant gaan staan: al dat leed dat God toelaat, ik pik het niet. Want ik ben betrokkene. En wat meer is: ook ik heb de kaper in het huis van deze wereld binnengelaten. Niet God!

De gelovige Job van Job 1 en 2 is door de theologie van zijn vrienden in de hoek gedreven. Dan knalt hij eruit wat tal van lijdende kinderen van God zich maar al te goed in kunnen denken: God doet me onrecht, ik roep om hulp maar er is geen recht, Hij muurt mijn weg toe. En dat wordt in Job 19 één verschrikkelijke magistrale litanie van alles waarin Job zich door God kapotgemaakt voelt. Die haar hoogtepunt vindt in vss 21 en 22: ontfermt u, ontfermt u over mij, mijn vrienden, want Gods hand heeft mij getroffen. Waarom vervolgt u mij, *zoals God*, en wordt u niet verzadigd van mijn vlees?

Job zegt de HERE niet vaarwel. Maar hij knalt er alle onbegrepen leed uit over God die zijn leven uitwringt.

Hij ziet en voelt God als vijand, want hij ziet en voelt niets anders meer.

Wij zeggen: Job ging over de schreef. Dat ging hij zeker. De HERE leert het hem straks ook af. Maar *één ding is de grote troost*, en dat ontgaat zo veel redeneerderige mensen. *Name-lijk dat de HERE Zich dit alles zeg-gen laat!* De HERE die aan het eind van het boek zegt dat Job recht van Hem gesproken heeft en de vrienden niet. Ik beweer daarmee niet dat het goed is, God vertwijfelt van alles voor de voeten te gooien. Maar ik beweer wel: wij hebben een God bij wie het veel lijden kan, die in al onze benauwdheden benauwd is, die weet wat maaksel wij zijn. En die het ook ziet als het leed met de redenaties van mensen sámen ons tegen de muur drijven, zodat we opvliegen tegen Hem, de heilige. Die ook dan een God is, groot van goedertierenheid.

Tegen God klaagt Job. Maar hij beroept zich op niemand anders dan *op God!* Vreemd: Job voelt zich opgejaagd en gevangen. Hij kent de HERE en weet dat dat niet buiten Hem om kan gaan. Voelt zich zelfs achtervolgt dóór God.

En tòch zegt hij: als er dan nog iemand naar me vraagt en het voor me opneemt, *is die iemand God!* Job grijpt in het geloof wat dan nog niet eens geopenbaard is: tenslotte zal Hij op aarde optreden. Ik zal uit mijn vlees God aanschouwen, die ik mij ten goede aanschouwen zal. Die mijn ogen zullen zien en niet een vreemde. Hij grijpt: de opstanding der doden, het laatste oordeel van de HERE. En de grote ontferming en betrokkenheid van de HERE bij de zaak van al Zijn verscheurde en geschonden kinderen: ik weet dat mijn Losser leeft! De

HERE zegt straks: recht van Mij gesproken!

Job laat God wéér niet los. Hij doet – bij alles wat hij eruit slingert – niet wat de satan zei dat hij zou doen: God vaarwel zeggen. Nu zelfs minder dan ooit!

Ik meen dat we moeten zien dat zovelen die de HERE hebben losgelaten, in onze dagen óók opstuiven tegen God. Een bange wereld, kernwapens, ontwikkelingen waar we bang voor zijn, God! Allemaal klachten aan God. De vraag wordt voorbijgezien waar wij mensen die toorn Gods kunnen hebben opgeroepen en het oordeel losgemaakt. God kan de schuld krijgen! Maar ziet u dat zulke mensen geen recht hebben zich te dekken met de aanklachten van Job? Ze staan er radicaal anders voor dan hij, die God aanvlóóg, omdat hij met heel zijn hart aan Hem hing. In dat hangen aan God zit *het beslissend verschil!* Job wint al strijdend aan kracht. Vergelijk de groeiende climax van hoofdstuk 13 naar 16 naar 19. Steeds dat contrast van aanklacht en beroep. En toch: door de goedertierenheid van God zelf overwinnend. In zijn beslissend gelóóf! Dat leert ons Job: dit beroep is nooit door God veracht geweest!

Dat verkondigt Job, in alle tijd die sindsdien verlopen is, nóg! Opdat zelfs 't *wederhorig* kroost altijd *bij de HERE* zou wonen. Dat is nu: Gods strijd bekroond met *gaven* tot der mensen tróóst! (vgl. Ps. 68:9 oude ber. en Efeze 4, vooral vss 7-9).

De Bijbel is geen theologisch boek

... Tegenwoordig kun je vaak horen spreken over de 'theologie' van Paulus en van Johannes en van Jesaja, enz. Dat is een ernstig misverstand. Theologie is nl. een wetenschappelijke aangelegenheid. Letterlijk betekent het woord: wetenschap omtrent God. Het woord wil letterlijk zeggen dat God voorwerp van ons wetenschappelijk onderzoek is. Bijbels gezien is dat een absolute onmogelijkheid. Want als het waar was, dat God voorwerp van wetenschappelijk onderzoek kon zijn, zou de mens boven God staan. Het woord theologie deugt dus eigenlijk niet. Het stamt uit de griekse filosofie en is in feite een erg hoogmoedig woord. Eigenlijk zou het in de kerk geen plaats mogen hebben, maar het is zo algemeen ingeburgerd dat het wel niet meer verdwijnen zal.

ds M. R. van den Berg
in „Hoe lezen we de Bijbel?“
(hulp bij Bijbelstudie 20)

„Met open vizier”, biografisch verhaal van J. Kamphuis (1)

Onder de vervolgd

„Och, mannen broeders, dat is het ware” roept Prof. J. Kamphuis uit in de gesprekken die we in bovengenoemd geschrift vinden vastgelegd. Het gaat dan over de kennismaking met de broederschap in verdrukking tijdens reizen in Oost Europa.

We horen van een baptiste, die in Roemenië de professor naar een gereformeerde dominee bracht en deelnam aan een gesprek over de kinderdoop. Er werd tegen haar niet gezegd dat ze geen christin was, maar er werden zaken gedaan.

„Dat vind ik ook christelijk samenzijn” aldus J. K.

Het is dus goed toeven onder de vervolgd.

Deze ervaring is er ook in onze kerken en zo kan ik mijn opmerkingen over genoemde uitgave beginnen met te constateren dat er, zij het in Oost Europa, éénzelfde beleving van de gemeenschap onder Gods kinderen is tussen Prof. K. en ons, ook al kunnen wij ons het leven uit het geloof zonder de kinderdoop als teken en zegel van Gods beloften nauwelijks voorstellen.

Maar wel dringt zich bij het lezen van dit uitvoerig interview de vraag op hoe onze broeders en zusters, die oog in oog staan met de vijand in hun verdrukking, zullen reageren wanneer zij kennis nemen van de strijd in de vrijgemaakte kerken naar de beschrijving van J. Kamphuis.

Zelf heb ik de ervaring dat men in het buitenland ons verwonderd aanziet wanneer wij spreken over deze onverwikkeldelijke zaak.

Zouden ervaringen in Oost Europa tot bezinning kunnen leiden?

Terug in Nederland

Bij het lezen van de gesprekken met Prof. Kamphuis ga je om geen onbillijk oordeel te vellen eerst op zoek naar punten van herkenning waar je naast elkaar staat.

Gelukkig hoeven we daarvoor niet alleen naar Roemenië. Er zijn passages waarmee we van harte kunnen instemmen b.v. over de prediking en vertrouwelijke zaken op de kerkeraadsvergadering.

Met de professor ben ik van mening dat we bij de Chr. Geref. Kerken een te vrijblijvende houding aantreffen (zowel vóór als ná 1967); met zijn kritiek op de E.O. kan ik een heel eind meegaan, al neem ik de uitspraak dat de E.O. erger is dan de V.P.R.O. beslist niet over. Verder verrast het mij op pag. 112 te lezen dat niet alles van de belijdenis en

ook niet alles in de bijbel van hetzelfde gewicht is.

Dit geeft moed voor een eventuele samentreking; in de zestiger jaren was een gesprek hierover niet mogelijk. Ver-

G. v. d. Brink, Rotterdam

Pastorale Notities

D. Martyn Lloyd-Jones (3)

Ik noemde twee motieven waarom ik MLJ aanbeveel. Hier volgen er nog drie.

Ten derde: Het is goed voor een preker om preken van anderen te lezen. Ik denk dan aan de vele banden met preken van Lloyd-Jones over de Romeinenbrief en de Efezerbrief. Altijd weer treft de diepe eerbied voor de Schrift, de knappe analyse, de glasheldere uiteenzettingen. Ook als men een andere exegese zou kiezen blijft de conclusie: zo moet het! Zo sterk en krachtig, zodat ieder erkent: dit is geen mensenwoord; het is waarlijk Gods Woord! Het wil toch wat zeggen dat Westminster Chapel met meer dan 2000 zitplaatsen altijd stampvol zat als „de doctor” preekte. En dat gedurende 25 jaar! En in een tijd van afval! Hij preekte, al maar bladerend in de Schrift en voorlezend wat er stond, soms vier of vijf teksten na elkaar. Zo greep hij de luisteraars. De Here zelf deed het!

Ten vierde: in zijn methode was hij sterk analytisch. Ik zou bijna zeggen: chirurgisch. Eerst zette hij de scalpel diep in de tekst. Hij sneed er de kern uit los en legde het hart ervan bloot. Daarna legde hij (als bij de 2e helft van een operatie) elk onderdeelje weer netjes op zijn plaats. De tekst was nu voor gebruik

der kan Prof. K., die wars is van „de Mystiek”, erg gevoelig en onderhoudend schrijven, of beter, vertellen. Wanneer je zoals schrijver dezes nauw betrokken bent geweest bij de meeste van de beschreven conflicten neem je dit geschrift met enige schroom ter hand.

Het is verre van aangenaam bij een kerkscheuring betrokken te zijn en, al heb je die scheur niet gewild, je houdt aarzelingen en zelfverwijt. Ik dacht aan de versregel: „elkaar weerzien is moeilijker dan scheiden.....”, maar dit eerlijke betoog heeft mij verder geholpen. De emoties van de jaren zestig zijn voorbij en als ik lees wat zich volgens J.K. heeft voltrokken en moest voltrekken, valt slechts vast te stellen dat er geen ontkomen aan was.

Eén en ander hoop ik nader aan te tonen. ▶

gereed. De tekst werd nu zelf scalpel. Hij dreef die diep in het menselijke en kerkelijke hart. En legde de zonde of zwakheid bloot die met de tekst correspondeerde. De aan zijn kwaal ontdekte zondaar wist zich „doorsneden in het hart” en werd vanuit zijn verlorenheid en schuld geleid tot Jezus Christus. En tot wederom-geboorte. In dit verband merk ik nog op dat kennisname van het preekwerk van „de doctor” mij bijzonder vruchtbaar lijkt voor de discussie met de Christelijke Gereformeerde broeders en zusters.

Ten vijfde: Dr John Stott geeft in een noot op blz. 10 van zijn laatste boek (The Cross of Christ) een uiterst belangrijk detail, dat niet voorkomt in de genoemde biografie. Toen Lloyd-Jones geprekeet had in een buurgemeente, zei de oude plaatselijke dominee: „Martyn, het was heerlijk, maar het kruis van Christus staat nog niet centraal in je preken”. Hij beval de jonge dokter twee boeken ter lezing aan. Die sloot zich daarmee op in zijn studeerkamer. Hij liet een paar maaltijden voorbijgaan. Tot zijn vrouw, dodelijk ongerust, opbelde om een dokter. Toen Lloyd-Jones eindelijk de studeerkamer verliet zei hij: „nu heb ik de kern van de boodschap gevonden”.

Is het niet opmerkelijk: ik kan een gedrevene zijn, een gereformeerde geweldenaar, een hartstochtelijk reformator, terwijl ik toch het kruis van de Here Jezus, Hemzelf als de gekruisigde Heiland, niet gevonden heb als centrum van mijn boodschap!

Ontmaskerend, maar heilzaam!

P.S. Helaas zijn de werken van Lloyd-Jones alleen toegankelijk voor wie het Engels beheerst.

Er is dus een zekere herkenning en affiniteit, maar ondanks alles wat we gemeen hebben, opent zich in dit interview een wereld waarin je jezelf hoogsten als vreemdeling, houthakker of waterputter kunt plaatsen.

De moeite met een open vizier

In het Ned. Dagblad werd ik op mijn vingers getikt vanwege het feit dat ik in een recensie in het Kerkblad voor Overijssel en Gelderland sprak over *de schrijver*, het moest zijn de geïnterviewde; ik hoop mijn leven te beteren.

De schrijvers hebben het de professor niet moeilijk gemaakt met hun vragen en soms is hij bladzijden achtereenvolgens aan het woord. Ik mag aannemen dat de geïnterviewde de tekst onder ogen heeft gehad voordat het boek ter perse ging, zodat we hem op de inhoud kunnen aanspreken.

Voor het recht verstaan van een geschrift mag het karakter van het stuk niet uit het oog worden verloren. Een brief laat zich b.v. anders lezen dan een studie of referaat.

Bij een interview wordt iemand gewoonlijk wat uitgehoord, soms uitgelokt en dan kan het voorkomen dat men zich in de vertrouwelijke sfeer uitspraken laat ontvallen, die beter binnenskamers hadden kunnen blijven.

Zo geeft Prof. Kamphuis in grote vrijmoedigheid zijn oordeel niet alleen over allerlei zaken maar ook over personen.

Het is dan de taak van de schrijvers om te waarschuwen wanneer er dingen gezegd worden die niet in de pers horen.

Het is mij goed dat Prof. K. zijn medestanders in de strijd prijst om hun trouw en bekwaamheid, maar wanneer zijn vermeende tegenstanders ter sprake komen verliest hij meermalen de controle en dit ontstert het boek.

De aandachtige lezer zal dit niet ontgaan.

Eén ding moet mij hierbij van het hart. Er zijn nogal wat broeders en zusters gewond uit de strijd gekomen in de zestiger jaren. Het is geen schande wanneer men tegen dit geweld niet helemaal opgewassen was. Het betekent niet dat zij gefrusteerd zijn; zo maakt men zich daar niet van af.

Wanneer Prof. Kamphuis voorts van mening is dat één van onze predikanten niet in de Ned. Geref. Kerken thuishoort gelieve hij te bedenken dat wij daar eigenlijk geen van allen thuis zijn. Wij zijn twee maal uit ons kerkelijk huis gezet en hebben de verantwoording voor allen die met ons in de verstrooiing kwamen, voor het zendingswerk in Z. Afrika, voor de verzorging van emeriti enz. en zijn erg zuinig op elkaar.

D. W. L. Milo, Nunspeet

Landverhuizers en landverhuizers

*In Godes vrees te leven
Heb ick altijts getracht;
Daerom ben ick verdreven,
Van Lant en goet gebracht.*

Vriendenhand reikte ons een boekje aan ⁽¹⁾ dat ons danig getroffen heeft. Het gaat over twee wijze Indiaanse vrouwen, is opgedragen aan twee wijze vrouwen en is geschreven door twee wijze vrouwen. (Want sommige mannen mogen intelligent zijn – vrouwen zijn soms wijs.) De schrijfsters vormden met haar namen een derde naam, die als pseudoniem dient. Beide dames doceren aan de Iowa Universiteit in de Verenigde Staten, en haar verhaal is niet gefingeerd – maar een stukje *historie* van omstreeks 1845-1855.

In 1845 zijn namelijk de Meskwakie Indianen uit het hart van Iowa door de Amerikaanse regering verjaagd. Ze werden uit hun leefgebieden gehaald en samengebracht in een reservaat in de staat Kansas. Zoals overal elders de Indianen zijn verdreven, om plaats te maken voor meer ontwikkelde volken. In die onnatuurlijke reservaten ontvingen de stammen een zeker jaargeld om te bestaan – maar hun jacht en visserij, hun kennis van strijd en wilde planten, gingen verloren. In een nutteloos bestaan gingen ook hun cultuur, hun tradities, hun religie en hun zelfrespect verloren. In plaats daarvan verschaften de Europeanen (de meer ontwikkelde indringers) hun geld, drank en besmettelijke ziekten, waartegen de natuurlijke geneesmiddelen niet opgewassen waren. Het gevolg was dat de reservaat-Indianen verpauperden, als wezens van lagere orde wegwijnden en grotendeels uitstierven.

De twee wijze vrouwen, die de lijn van dit verhaal bepalen, waren grootmoeder Grijze Meeuw en haar kleindochter Verscholen Hinde. Beide waren medicijnvrouw, dat wil zeggen: opgevoed in zelfbeheersing, waakzaamheid, naastenliefde, kennis van geneeskrachtige en heilzame kruiden, spoorzoekers en draagsters van de eeuwenoude Indianencultuur. Doordat grootmoeder Grijze Meeuw niet met de uittocht meeging, doch zich op haar geboortegrond verschool en daar contact hield met andere ondergedoken weigeraars, kon ze later een groep Meskwakie-Indianen doen terugkeren op hun thans *zelfgekochte* grond, om daar tot op de dag van heden hun vrije Indianen-cultuur hoog te houden.

—o—

De kleindochter Verscholen Hinde bemerkte al zeer jong, dat haar grootmoeder altijd wist wat ze uitvoerde. Was haar gedrag onwils geweest, door kinderlijk plezier met andere jonge meisjes, dan wachtte haar een straf van vas-

ten en een nieuwe reeks lessen, hetzij mattenvlechten, grondbewerken, kruidenzoeken of andere vrouwenarbeid. De helderziende kennis van grootmoeder verklaarde deze met: „hoe weet de berin waar haar jong is?”.

Bij de geboorte van Verscholen Hinde had grootmoeder geprofeteerd: „een leven, gewassen in verdriet en schoongespoeld in vreugde”; van haar achterkleindochter zei ze: „een leven, vrij van angst, ze zal boven het verdriet uitstijgen”. Haar absolute weerzin tegen de Europeanen, die haar stam de grond afnamen en haar volk opsloten, stemt het hele boek. Ze wist dat de Europeanen (de nieuwe Amerikanen) geen goeds, enkel slechts brachten. Grond afnemen was meer dan diefstal, ook al betaalde de regering er achteraf voor. „De grond is niet van ons – maar wij zijn van de grond!”

Wij kennen uit de literatuur – en we hoeven niet bij Karl May te blijven – veel verhalen over de „wilde Indianen”. De psalmberijmers van 1773 moeten hier aan gedacht hebben, toen ze de „wildste volken” creëerde in psalm 22. De bijbel spreekt niet van wilde volken, maar van mensen die naar Gods beeld zijn geschapen. En de manier om deze Indianen, die Gods zedewet in hun hart meedroegen ⁽²⁾, te vangen en op te bergen, tekent de materialistische zelfoverschatting van Europeanen, die „es so herrlich weit gebracht” hadden ⁽³⁾ en zichzelf tot superrassen voogden van Gods wereld opwierpen. Stel hier tegenover de simpele zedewet der Meskwakies:

Behandel oude mensen goed;
lieg niet;
steel niet;
word niet boos;
wees vriendelijk voor alle mensen;
deel wat je hebt met andere mensen.
„Dat is”, zei grootmoeder Grijze Meeuw, „de traditie van ons volk”.

—o—

Grijze Meeuw liet haar kleindochter, toen die tot volwassenheid kwam, tien dagen in eenzaamheid achter: „denk die tien dagen na over mijn lessen”. Daarop volgden nog tien andere dagen van retraite: „denk na over wie je bent, luister naar het spreken der bladeren, kijk hoe de tortel haar nest bouwt, hoe de bever haar jongen verzorgt. Denk aan verborgen paden en leer ze volgen”.

Als de mannen besprekingen hielden zwegen de vrouwen. Maar achteraf murmelden de vrouwen de beslissingen, die de mannen uitvoerden. Want zij, de vrouwen, droegen de traditie en hadden besef van wat goed is. De mannen reden te paard – de vrouwen gingen te voet en droegen de lasten. Maar ze leerden haar dochters: „neem nooit de man die je begeert, maar de man die je eert”. En als een jongeman tot in de hut van een meisje doordrong en haar „te spreken” vroeg maar geen antwoord kreeg – bleef deze afwijzing het geheim van die twee. De eer van beiden en hun toekomst stond immers op het spel – en zo de eer van de stam! Ouders beslisten, kinderen volgden. Zo was het goed.

Dat „delen met elkaar” is een verrukkelijk thema in dit schone boekje. Wie wat heeft, dat de ander evenzeer nodig heeft... „wijs niet af wie te leen vraagt”, zei Mozes. Wie geneeskrachtige kruiden had en zijn naaste ziek aantrof, zou vanzelfsprekend alles doen om hem te genezen. Het doet denken aan de eerste christenen: ze hadden alles gemeen en niemand noemde iets zijn eigendom. En aan wat Jacobus schreef: wie weet goed te doen en dat nalaat, dat is hem zonde.

Het is een treurig stukje historie, dat de schrijfsters overleveren: dat christelijke Europeanen deze mensen hun manieren, hun onderwijs, hun religie oplegden – zonder daar zelf aan te tillen. De eerste blanke vrouw, die Verscholen Hinde, uitgeput en verhongerd van een wekenlange voettocht opnam was geen Amerikaanse, maar een Kelt uit Wales. De eerste blanke man, die de teruggekeerde Indianen verwelkomde en opving was geen Spaanse Katholiek of Nederlandse Afscheidene – maar een Quaker.

—o—

Ja, want dit verslag speelt in de jaren waarin onze landverhuizers in Amerika een nieuw vaderland zochten. Het was in 1847 dat ds H. P. Scholte zijn eerste Nederlandse afgescheiden emigranten opwachtte... in het *hartje van Iowa*! Daar kocht hij 50.000 hectare grond om de stad Pella te stichten. Hij was bevriend met de gouverneur, gebruikte voorkennis van regeringsplannen (vandaag een absoluut delict), kocht de grond voor \$1 per arce en werd staats-

ambtenaar (4). Door middel van gekochte claims (rechten van eerste koop) verzekerde hij zijn gemeente tegen indringers en grondspeculanten; en inderdaad was die grond in 1849 al het tienvoudige waard (5). Dit bevestigt wat het boekje vertelt: dat de weinige teruggekeerde Indianen hun eigen grond voor ruim \$10 per arce terugkochten (6).

Het feit dat deze landverhuizers ginds de Indianen-gronden goedkoop verwierven en het overblijfsel der plaatselijke Indianen er zwaar voor moest betalen, werpt een bijzonder licht op onze voorouders. Zelf wisten die wat het was: de geboortegrond te moeten verlaten. Toch deden zij het de „wilden” aan. Zelf wisten ze van onrecht, terreur, gevangenis en boetes. Maar toen ze ds Scholte verdachten van zwendel en wanbeheer, hem beschuldigden, schorsten, afzetten en trachtten op te hangen... was er niet veel van de christelijke moraal overgebleven. Scholte mag dan later in eer zijn hersteld – maar zulk een behandeling komt geen mens te boven. Zijn eind was een hartverlamming.

Wij eindigen met een stukje uit dit boek. Wanneer Verscholen Hinde ten huwelijk is gevraagd door Snelle Adelaar en besloten heeft haar hut en leven met hem te gaan delen, zitten ze mager en uitgeput als prairiewolven aan het einde van de winter – in het maanlicht. Het is aan het eind van de thuisreis.

We zaten een eindje uit elkaar. We

raakten elkaar alleen met onze ogen aan.

„De weg die we voor ons hebben is lang”. Hij sprak langzaam.

„Slechts één zon scheidt ons van mijn grootmoeder”.

„Ik spreek van manen en seizoenen. Niet van zonnen. Ons land verwacht ons. We hebben geen akkers. We hebben geen oogst. We hebben maar weinig zaad voor het planten. En spoedig zullen de wind en de sneeuw om onze hutten razen. Onze kinderen zullen huilt van de honger. Onze oude mensen zullen sterven. We zullen feesten in verdriet en vasten in vreugde”.

Ik hoorde angst in zijn stem.

„We zullen zijn...” zei ik en even zwijgend om naar woorden te zoeken, „we zullen zijn als zaadjes, verborgen onder de sneeuw. Ieder wacht om zijn plaats op het land in te nemen. Zo zullen wij, als zaad, in stand blijven”.

„Je spreekt wijze woorden”, zei hij en hief zijn gezicht op naar de hemel. Ja als de stroom van sterren, die boven ons vliedt, zo is ons volk. Wat is geweest. Wat is. Wat zal zijn. Allen zijn een.” „Allen zijn een”, zei ik. „Het zaad. de plant. De oogst”.

1) Hadley Irwin, „Hidden Doe”, Baarn 1981 – 2) Rom. 1:19, 20 – 3) J. W. Goethe in Inleiding op Faust I – 4) hij werd schoolinspecteur, notaris en vrederechter – 5) zie ons artikel: „Leider van de landverhuizing”, Opb. 16-2-1979 – 6) \$735 was onvoldoende voor de eerste 80 acres of 32 hectare.

Liturgische Werkgroep, Eindhoven

Het Liedboek

Lied 441

Taal en stijl van dit Lied zijn zodanig „dierbaar” dat het, nog afgezien van de piëtistische inhoud, o.i. geen plaats toe komt in het liedboek van onze tijd. Een paar illustraties kunnen dit voldoende bevestigen: „Geen medicijn kan baten: er moet gestorven zijn” (strofe 3); „o, draagt niets overbodig: gij draagt uzelve dood!” (strofe 4); „uw ziel moet gij stofferen, maar niet uw aardse stee” (strofe 5); „Kunt gij het soms niet harden en wordt uw weg een kruis, ’t is toch de weg naar huis!” (strofe 6); „Weest voor een elk de minste, maar ook weer graag de meeste in liefdedienst alleen” (strofe 10); „Wij moesten het maar wagen – ’t is wel het wagen waard – om niets meer mee te dragen dat onze ziel bezwaart” (strofe 12).

De melodie is goed en algemeen bekend.

Tekst: 1; melodie: 3.

Lied 442

Het bekendste, wellicht ook het beste en in ieder geval het meest verspreide gezang van von Zinzendorf is dit Lied over de navolging van Christus. Hoewel voortkomend uit een piëtistisch milieu, heeft hij zich in zijn godsdienstig denken zodanig ontwikkeld, dat hij in feite belangrijke kenmerken van het Piëtisme achter zich liet. Dat blijkt ook duidelijk uit dit Lied, waardoor het volkomen aanvaardbaar is. „Bovendien heeft de oorspronkelijke bewerker (Gregor) de „ik”-vorm en de „wij”-vorm veranderd, waardoor het lied duidelijk aan waarde als gemeentelijk

heeft gewonnen". (Comp. p. 1002). „Het leent zich, evengoed voor algemeen gebruik als voor bijzondere gelegenheden (huwelijksinzegeningen als begrafenissen). Het is in zijn eenvoud voor ontelbaar velen tot troost en steun geworden" (p. 1003).

Wat de melodie aangaat, deze moet vooral niet te snel worden gekozen, terwijl in 't bijzonder gelet moet worden op de rusten. „De moeilijkheden met het te vroeg beginnen bij de regels 2, 3 en 6 (ook organisten hadden er moeite mee!) zijn nu hopelijk opgelost als men het begin van de regels niet als opmaat behandelt en de rusten in acht neemt." (Comp. p. 1004).

Tekst: 3; melodie:3.

Lied 443

De oorspronkelijke dichter van dit Lied is de Engelse Methodist Charles Wesley, die de belangrijkste dichter van deze beweging is geworden. De methodistische boodschap die appelleert aan het individuele religieuze gevoel, waarbij het Evangelie vernauwd wordt tot het vertrouwen op Jezus die stierf voor *hun* zonden en zich uit liefde voor *hen* prijs gaf, straalt duidelijk in dit lied uit. En daarmee is de inhoud o.i. toch te beperkt. Bovendien vertoont de tekst een tamelijk gewrongen stijl: „Liefde Gods die elk beminnen hemelhoog te boven gaat" (strofe 1); „God almachtig boven mate, die zo nederig verscheen, keer opeens terug en laat ons nooit meer, nooit meer hier alleen" (strofe 2); „...tot wij eeuwig bij U wonen, schrijdende van licht tot licht" (strofe 3).

De oorspronkelijke – Engelse – tekst is belangrijk beter.

De melodie wordt gekenmerkt „door haar onweerstaanbare eenvoud en haar innerlijke muzikaliteit" (Comp. p. 1005). Deze melodie is een betere tekst waardig.

Test: 1; melodie: 3.

Lied 444

„De dichter van dit Lied was een rooms-katholiek priester en zijn lied is een uiterst vereenvoudigde versie van het klassieke „Te Deum Laudamus". Omdat het zich bij rooms en onrooms nog steeds in een grote populariteit verheugt en er eigenlijk geen woord in miszege wordt, pleitte meer vóór opname in onze bundel dan daartegen. Dus eenvoudig niet weg te denken, ofschoon ik het er persoonlijk heel goed uit weg zou kunnen denken", aldus de bewerker. (Comp. p. 1006). De eerste vertaling is van de bekende dichteres Hélène Swarth en ofschoon door de huidige bewerker belangrijke verbeteringen daarin zijn aangebracht kan toch als bezwaar gelden de anti-climax aan het slot van strofe 3: „Eeuwig blijft Uw trouw bestaan – laat ons niet verloren gaan". De laatste regel is nl. te negatief t.o.v. de voorgaande. In vergelijking

266 met de beide voorgaande strofen zou de

De zondeval van de kunstenaar

De Muze nu was de listigste van alle godheden
die de Griekse Oudheid had voortgebracht,
en zij zei tot de kunstenaar:

– God heeft zeker wel gezegd:

Gij zult in het geheel geen kunstwerken scheppen?

Toen zei de kunstenaar tot de Muze:

– Ik mag alle gaven die God mij gegeven heeft
gebruiken om Hem daarmee te eren.

De Muze echter zei tot de kunstenaar:

– Werp het juk van u af en ge zult als God zijn:

hoog verheven boven goed en kwaad,

scheppend met uw hand wat uw hart tot stand wil brengen.

En de kunstenaar zag dat alles wat zijn hart voortbracht

begeerlijk was om daardoor machtig te worden,

en hij wierp het juk van zich af.

Toen werden zijn ogen geopend, en hij zag:

er is geen god,

er is geen muze,

alleen Ikzelf en de Rede.

Maar toen hij beter keek, was er ook geen Rede –

alleen hijzelf:

naakt,

opbrandend,

één schrede van de Dood,

die bleef.

En hij schreeuwde, maar er kwam geen antwoord.

Er klonk geen geluid van voetstappen in de Hof.

Joop Klein

tekst van strofe 3 positiever kunnen zijn in de stijl van: „U ontfermt zich over ons en opent Uw Vaderarmen", in overeenstemming met de beginregels. De eenvoudige melodie is zeer bekend.

Tekst: 3; melodie: 3.

Lied 445

Vorm en woordkeus van dit Lied zijn matig, enigszins aan de zwakke kant: „Ja, ik weet het, ik zal leven en door Hem ten hemel gaan" (strofe 1); „Jezus Christus is gestorven, is verzeen ook voor mij, heeft de zegepraal verworven en het leven, ook voor mij" (strofe 2). De inhoud van dit, oorspronkelijk 8 strofen tellende en nu met 3 strofen gereduceerde lied kan gelezen worden tegen de achtergrond van Rom. 8:31-39. „Voor strofe 1: zie Rom. 8:32 (vgl. Joh. 1:12; Ps. 33:6); voor strofe 2: Rom. 8:34 (vgl. 1 Joh. 2:1) en voor strofe 3: Rom. 8: 35-39 (vgl. Ps. 91)". (Comp. p. 1009).

De melodie is rustig van karakter,

waarbij speciaal gelet dient te worden op de korte noten om vervlakking te voorkomen.

Tekst: 2; melodie:3.

Lied 446

Hoewel de dichter van dit Lied een overtuigd calvinist was, voelde hij zich tevens nauw verwant met zijn tijdgenoten de methodisten John en Charles Wesley (zie bij lied 443). Dat is duidelijk merkbaar in het subjectivisme dat dit lied kenmerkt: „O, naam eeuwige ademtocht, een sterveling ben ik, als eens mijn eigen adem stókt dan draagt mij uw muziek" (strofe 7). Ook het mystieke element ontbreekt niet: „sterk en vurig wordt de ziel wanneer zij U aanschouwt" (strofe 4). Opmerkelijk in dit verband is ook strofe 2: in tegenstelling met alle overige strofen wordt hier het meervoud „ons" gebruikt.

Vergelijking met de tekst van een meer getrouwe vertaling van dit lied (gezang 172 uit de bundel – 1938) doet de voorkeur uitgaan naar deze minder vrije be-

werking, ondanks wat verouderde uitdrukkingen.

„De melodie is zeer bekend en geliefd geworden, juist met Newtons tekst.”
Tekst: 1; melodie: 3.

Lied 447

Belangrijk sterker dan van het voorgaande (446) is de tekst van dit Lied, afkomstig van een tijdgenoot en vriend van Newton, vooral ook indien het bezien wordt tegen de achtergrond van het leven van de dichter William Cowper. De vroege dood van zijn moeder en een mislukte liefde wierpen een diepe schaduw over de enigszins mensenschuwe jongeman. De zwaarmoedigheid, die zich soms manifesteerde in vlagen van waanzin, waardoor hij meermalen probeerde zelfmoord te plegen en daarna langdurig in een zenuwinrichting werd opgenomen, kenmerkt zijn levensgang. „Toch buigt de dichter zich eerbiedig voor de verborgen wegen van Gods majesteit. Iets van de strengheid der verkiezingsgedachte ligt in het lied verborgen. Niet de vrome beschouwing als bij vele tijdgenoten, maar de strengheid van de majesteit Gods staat hier centraal: Zoudt gij verstaan, waar Hij u leidt? Vertrouw Hem waar Hij gaat. Zijn duistere voorzienigheid verhuult zijn mild gelaat” (strofe 4). Het is de vertaler maar ten dele gelukt de sfeer van het oorspronkelijke vers te benaderen” (Dr. van Andel, a.w. p. 137). Wat de melodie betreft: „in het rustige tempo, dat voor deze melodie aangewezen is, is het met het ritme oppassen geblazen: de slotnoten van de regels 1 en 3 worden gewoonlijk te lang genomen”. (Comp. p. 1019)
Tekst: 3; melodie: 3.

P. C. van Wijk, Zaltbommel

Terloops.....

Strijden met Gods wapens

De brief van Paulus aan de gemeente te Efeze is, vooral in het tweede gedeelte, een zeer praktische brief. Verschillende praktische zaken komen aan de orde. Paulus vindt het nodig om de gemeenteleden op een aantal dingen te wijzen, want het is geen gemakkelijke tijd (5:16 en 6:13). Er is veel dreiging en de gemeente moet waakzaam zijn om aan die dreiging te kunnen ontkomen. Dat vraagt strijd, moeite, activiteit. In vers 12 zegt hij, dat we hebben te worstelen. Dat worstelen heeft allereerst betrekking op het ontdekken van 'wie tegen zijn'. Er zijn overheden en machten,

wereldbeheersers en boze geesten. Maar die laten zich niet altijd gemakkelijk ontdekken, ze houden zich vaak schuil en zijn lang niet altijd van 'vlees en bloed'. Tegenstanders zijn niet altijd met de hand aan te wijzen. Paulus heeft het dan ook niet voor niets over de listige omleidingen van de duivel (6:11). Het is niet gemakkelijk om te ontdekken, wanneer en hoe de duivel aan het werk is. Hij probeert in ons leven in te dringen op een slimme, vaak niet opvallende manier. En daarom moeten we staande blijven en de duivel wederstaan. Dat kan, omdat God ons de wapens wil geven. De wapenrusting ligt klaar, maar we moeten die wel aandoen. Het is opvallend, dat Paulus de gemeente – ons – niet oproept wapens uit eigen arsenaal te voorschijn te halen, maar uit Gods voorraad. God wil immers Zijn kracht in onze zwakheid zichtbaar en tastbaar maken. Dat vraagt vooral geloof en geloofsactiviteit. Een christen strijdt anders dan een niet-christen. Het aandoen van de wapenrusting van God heeft niets te maken met kracht en geweld, zoals die in onze tijd zich zo vaak manifesteren. Geen kracht of geweld, maar Gods Geest. Maar als de gemeenteleden zo te werk gaan, het materiaal van God oppakken en het verwachten van Gods Geest, dan kan er ook sprake zijn van echte strijd. Dan moet er maar niet lijdzaam worden afgewacht, maar strijdbaar worden opgetreden. Vanuit de juiste uitgangspositie moeten we krachtig zijn en de duivelse machten geen terrein laten winnen, maar juist terein ontnemen.

‘Om deze reden doet Gods wapenrusting aan, zodat gij als het moet de vijand kunt weerstaan.

Zo staat gij dan gereed, strijdvaardig en gespoord, ten laatste kamp en weet: het zwaard dat is Gods woord.’
(Lied 96)

Na de duidelijke oproep tot strijd maakt Paulus in zijn brief een onverwachte wending. Het lijkt wat vreemd, maar het klopt toch duidelijk met de bedoeling van wat hij naar voren brengt. Hij wijst op de kracht van het gebed. Er moet gebeden en gesmeekt worden. Dat bidden hoort er voor Paulus echt bij. Het contact met God, die de wapens geeft, moet er blijven. De geloofsstrijd kan alleen goed gestreden worden, als we regelmatig omhoog kijken. En dan maar niet alleen bidden voor onszelf, maar ook voor anderen, voor mede-strijders, voor al Gods kinderen. Bidden leert

Kolofon

Redactie:

T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P. J. van Kampen
Mr. dr. J. Meulink
D. W. L. Milo
Ds. K. Muller
Ds. E. R. Postma
M. J. F. van der Wal

Adres van de redactie:

Ds. K. Muller, Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen. Tel. 05130-20476.

Kerknieuws/Uit breder kring:

M. J. F. van der Wal, Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist. Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadm.:

Postbus 84, 3956 ZS Leersum. Telefoon
03434-54288. Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging:

Aanmelding door overschrijving van min.
f25,- contributie.

Abonnementen:

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 nov.

Abonnementsprijs

(bij vooruitbetaling):
f50,- per jaar of f26,50 per half jaar. Voor
studenten f40,- per jaar. Buitenland f70,-
per jaar of f95,- per luchtpost.

Advertentieprijs:

45 ct. per mm. Advertenties inzenden tot
dinsdagmorgen 10.00 uur.

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”, Nooitgedacht 3,
3701 AL Zeist. Telefoon 03404-22452.
Postbus 244, 3700 AE Zeist.

onderscheiden, bidden maakt strijdvaardig. Bidden geeft ook vrijmoedigheid om het woord te voeren als dat nodig is. Bidden kan ons ook bewaren voor hoogmoed. We strijden niet voor onze zaak, maar voor Gods zaak. We strijden niet in eigen kracht, maar in Gods kracht. We gebruiken niet onze eigen wapens, maar Gods wapens. Strijdbare christenen zijn vooral ook nederige christenen, omdat ze weten van kracht en zwakheid.

**Ook u kunt
OPBOUW**

**financieel steunen
door lid te worden
van de Persvereniging
(zie onder kolofon).**

Kerknieuws

Ned. Geref. Kerk van Amstelveen

Het scribaat berust bij: N. J. Post, Logger 7, 1186 RM Amstelveen. Tel. 020-414764.

Ned. Geref. Kerk van Baarn

Ds J. D. Smit, predikant te Maastricht, heeft het door de kerkeraad op hem uitgebrachte beroep aanvaard.

Ned. Geref. Kerk van Breukelen

Het scribaat berust bij: F. Vonk, Hallehuis 8, 3471 EC Kamerik, tel. 03481-2195.

Nederlands Gereformeerde Kerk van Apeldoorn

Predikant: Ds J. C. Schaeffer, Wolwevershorst 110, 7328 NW, tel. 055-416737.

Kerkdiensten: Tabernakelkerk, Waalstraat 2, 7333 JR, tel. 055-334099, 09.30 en 18.30 uur.

Scriba: W. Vos, Kinkelenburg 27, 7339 DK, Ugchelen, tel. 055-410332.

Kerkelijk bu : W. Vos, zie boven.

Diaconie: G. Bredenhoff, Sluiswachtershoeve 205, 7326 ZC, tel. 055-422771.

*En Hij, die op de troon gezeten is, zeide:
Zie, Ik maak alle dingen nieuw.*

Openbaring 21:5

De Raad van de Nederlands Gereformeerde Kerk te Amsterdam-C. heeft met droefheid kennis genomen van het onverwachte overlijden te 's Gravenhage van

Br. JACOBUS GROEN

Dankbaar herinneren we ons zijn grote inzet als ouderling en scriba in de moeilijke tijden die onze kerken hebben doorgeemaakt.

De HERE trooste zijn vrouw en kinderen.

Ds H. de Jong
J. H. Mevius (scriba)

Amsterdam, 4 sept. 1987

Familie Meester zoekt met spoed

Zelfstandige woonruimte

in omgeving Zeist/
Utrecht!
Grootte: echtpaar + vijf kinderen.

gironr. 2646930 t.n.v. Diaconie Ned. Geref. Kerk.
Contactadres militairen: J. G. Oosthof, Van Goghstraat 2, 7312 SX, tel. 055-551321.

Stichting Emeritaatsvoorziening „S.E.V.”

De najaarsvergadering met de aangesloten kerken zal dit jaar worden gehouden op zaterdag, 28 november, in de Jeruzalemkerk te Utrecht, Troosterlaan 65. Aanvang 10.30 uur.

Uit breder kring

Opbouw en Toerustingsdagen van de vereniging „De Christenvrouw”

Belangstellende christenvrouwen zijn van harte welkom op D.V. dinsdag 22 september 1987 in de Herv. Exoduserk, Mollenburgseweg 15 te Gorinchem.

Spreker: Ds P. Vermaat uit Maassluis

Onderwerp: „Morgen is ook onze zorg”

Ca. 10 minuten lopen vanaf station NS.

Dinsdag 27 oktober 1987 in het Herv. Geref. Verenigingsgebouw „Calvin”, Bergweg 6 te Zeist.

Spreker: Prof. Dr. J. Douma uit Kampen.

Onderwerp: „Leven in Gods perspectief”

Ca. 10 minuten lopen vanaf station NS.

Dinsdag 24 november 1987 in gebouw „de Schutse” bij de Geref. Kerk Onnasstraat te Steenwijk.

Spreker: Ds O. Bottenbley uit Lemmer

Onderwerp: „Vrijheid in gebondenheid”

Ca. 8 minuten lopen vanaf station NS.

De dagen duren van 10.15 uur tot 14.30 uur. Koffie vanaf 09.45 uur. S.v.p. lunchpakket meenemen. Toegang vrij (collecte). Boekentafel aanwezig.

„De Christenvrouw” is een landelijke vereniging (opgericht 8 januari 1981) met als doel om vanuit de Bijbel, het voor alle tijden onfeilbaar gezaghebbend Woord van God, christenvrouwen behulpzaam te zijn om te komen tot een beter inzicht en betere kennis omtrent de problemen van deze tijd ten aanzien van ge-

zin, maatschappij, staat en cultuur.

Inlichtingen: Gagels 15, 9466 PJ te Gasteren, tel. 05923-419.

Studentencorps P.F.S.A.R.

De studentenvereniging „Per Fidem Studiumque ad Ros-tra” van de Theologische Hogeschool te Apeldoorn heeft onlangs zijn jaarlijkse senaatswisseling ondergaan. De nieuwe senaat is op de vergadering van 18 augustus j.l. in de volgende samenstelling geïnstalleerd:

Praeses: A. J. Metske

Ad-actis: A. C. van der Wekken

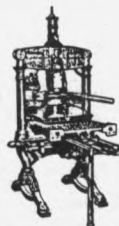
Quaestor: A. Hakvoort

Assessor I: J. Dekker

Assessor II: Mej. A. M. van der Wetering

Het adres van het abactiaat is nu: Moleruslaan 9, 7316 AN Apeldoorn, tel. 055-214974.

BIJ GEBORTE- EN HUWELIJKSKAARTEN
ONTVANGT U EEN AARDIGE ATTENTIE.

drukkers sinds 1901

Drukkerij „Steenbergen”

Nooitgedacht 3 - 3701 AL Zeist - Tel. 03404-22452
Gevestigd sinds 1901

Boeken, Periodieken en
Handelsdrukkerij

Neem zelf een abonnement

U hoeft er
niet
(volledig)
achter te staan
om er (toch)
voor te zijn.

Opbouw voor mij

☐ kennismakingsnummers

☐ abonnement

Naam:

Adres:

Postcode en plaats:

Sturen naar: Administratie Opbouw (zonder postzegel) Antwoordnummer 38, 3940 ZD Leersum.